

Dyster situation gällande ungdomar (utbildning, försörjning, etablering)

Sedan 1990-talet hög ungdomsarbetslöshet. Varför?

- fel på definitionen?**
- alldeles för höga ingångslöner?**
- alldeles för rigid regelsystem om anställningsförhållanden?**

MATCHNINGSPROBLEM

Matchning – förbättra övergången skola-arbetsliv

Lösning? Sedan 1990-talet omfattande ändringar i utbildningssystemet

(yrkesutbildningar präglade av arbetslivets behov + lärlingsutbildningar)

Blev bättre? Nej!

Trots ett kvartsekel av åtgärder är ungdomsarbetslösheten fortfarande tvåsiffrig

Är då ungdomsarbetslöshet ett problem utan lösning? Ja! (om vi fortsätter på samma sätt)

Vad ska göras nu? Öka yrkesutbildningens attraktionskraft!

Yrkesutbildningens attraktionskraft

Källa: Skolverket (2016)

Naturbruksprogrammet (NB)

- det sjätte största yrkesprogrammet (7 965 elever)
- tappat något i attraktionskraft de senaste 5 åren
- mycket få skolkommuner erbjuder programmet (endast 72)
- 5:e bästa genomströmning bland yrkesprogram - 71% efter 3 års studier
- högst genomsnittlig betygpoäng bland yrkesprogram - 13,9
- lägst andel elever med utländsk bakgrund: 6% - 17% på yrkesprogram totalt

I årskurs 3 på NB

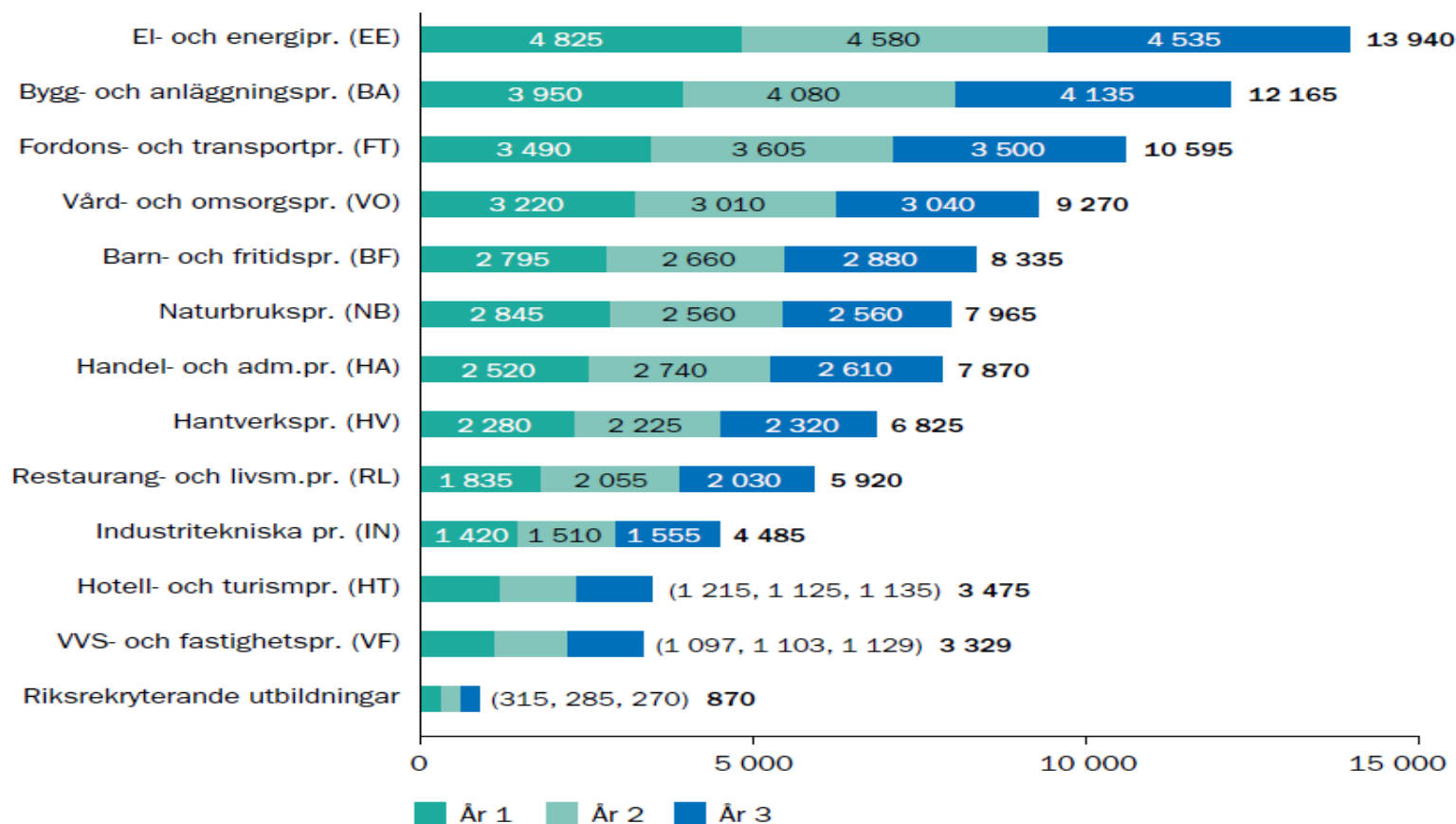
	2013/14	2014/15	2015/16
NB	2900	2562	2562
Djur	1866	1628	1502
Skog	487	460	451
Landbruk	468	418	453
Trädgård	79	55	42

Yrkesutbildningens attraktionskraft

Källa: Skolverket (2016)

Diagram 2. Antal elever i gymnasieskolans yrkesprogram hösten 2015, år 1, 2 och 3

Varför inte lyckas, vad är problemet?

Orsakerna hittas på:

- **Nationell nivå: den nationella politiska nivån (fel retorik & mindre genomtänkta förändringar)**
- **Lokal nivå: i skolvärlden – skolrepresentanter (rektorer, yrkes- och studievägledare - nedvärdering av yrkesutbildningar)**
- **Individnivå: i elevernas attityder (negativ syn på yrkesutbildningar & ointresse för arbetsmarknadsetablering)**

Yrkesutbildningens attraktionskraft

Den nationella nivån – den politiska arenan

Tre yrkesutbildningsmodeller: den liberala marknadsekonomiska modellen, den duala-korporativistiska modellen och den statsreglerade byråkratiska modellen (**goda intentioner!**)

- **Ett politiskt konceptuellt glapp: yrkesutbildning som arbetsmarknadspolitiskt instrument mot ungdomsarbetslöshet, ej en del av utbildningspolitiken**
(deliberativ/upplyst medborgare kontra produktiv medborgare)
- **Ett ideologiskt glapp: säga sig uppvärdera genom att reproducera negativa föreställningar om yrkesutbildning (skoltrötta), satsa mer på det man inte tror på**
- **Glapp mellan retorik och faktiska förändringar: prata om förändringar men låta bli göra institutionella förändringar**
(förbättra övergången skola-arbetsliv genom yrkesutbildningar präglade av arbetslivets behov dock vägra låta andra parter än skolan avgöra utbildningens innehåll)

Alexandru Panican

Yrkesutbildningens attraktionskraft

Regeringen har proklamerat 2016 till yrkesutbildningens år

- andelen sökande till yrkesprogram har sjunkit påtagligt under de senaste åren
2007 - 35 procent men 2016 – ner till 24 procent
kan saknas upp till 100 000 gymnasialt yrkesutbildade år 2025
- Vad ska göras? Öka yrkesutbildningens attraktionskraft! Dock fortsätter på samma spår: yrkesutbildning som arbetsmarknadspolitiskt instrument mot ungdomsarbetslöshet, ej en del av utbildningspolitiken
- Yrkesprogram bra för att förbättra matchningen, får snabbt ett jobb, bygga Sverige starkt, leverera den kompetens som företagen behöver – men inget om den enskilde

Alexandru Panican

Yrkesutbildningens attraktionskraft

Elever förutsätts välja yrkesutbildningar för att möta arbetsgivarnas kompetensbehov & möjliggöra företagen en fortsatt gynnsam utveckling. Andra värden nämns inte såsom:

- **bygga upp en yrkesidentitet & yrkesutbildningarnas potential att leda till den enskildes självförverkligande**
- **yrkesutbildningar bör kunna förverkliga klassiska bildningsideal genom att underbygga demokratiska kompetenser och utveckla den analytiska förmåga i samma grad som en teoretisk utbildning**
- **den yrkesmässigt utbildade bör kunna ha även förmåga att påverka produktutveckling & involvera sig för att utöva inflytande på villkoren i arbetslivet**
- **yrkesutbildningar bör handla såväl om det fria kunskapssökandet som om det livslånga lärandet & om förmågan att tillgodogöra sig komplexa hantverksmässiga yrkesfärdigheter**
- **teoretiska och yrkesutbildningar bör betraktas som likvärdiga utbildningsformer som vänder sig till elever med olika fallenheter och begåvningar**

Alexandru Panican

Yrkesutbildningens attraktionskraft

Den lokala nivån – skolrepresentanter – attraktionskraft

- **Yrkesutbildning är egentligen en sekunda utbildningsform som den enskilde inte bör satsa på om han/hon vill lyckas i livet**
- **Tillräckligt begåvad & rätt ambitionsnivå – teoretiska utbildningar**
- **Rektor nämner att skillnaden mellan teoretiska och yrkesprogram kan jämföras med vin och vatten och ”då är det självklart att man väljer dricka vin på en lördag kväll”.**

”Yrkesutbildningarna handlar egentligen om företagens rekryteringsbehov för billig arbetskraft /.../ Dessa program förbereder eleverna /.../ för lågstatus jobb. Yrkesutbildningarna är ett dåligt alternativ /.../ och hotar ett utbildningssystem som främjar livslångt lärande och hotar /.../ unga människors möjligheter till ett framgångsrikt och meningsfullt arbetsliv.”

Sammanfattning:

Yrkesutbildningar: saknar utvecklingsmöjligheter, saknar bredd, nischinriktad kunskap, inlåsning genom specialiserad kontextbunden kunskap, fostran till yrkesskicklighet hotar det fria kunskapssökandet & det livslånga lärandet, oro för att bli av med ”duktiga” elever, reproducerar klasskillnader, utnyttjas som billig arbetskraft

Dock bra! - för resurssvaga elever, lågpoängare

Förutsättningarna för att öka yrkesutbildningarnas attraktionskraft?

- **Nationell nivå, politiker – lågt förtroende för den egna lösningen, nedvärdering av yrkesutbildningar + låta bli institutionella förändringar**
- **Lokal nivå, skolrepresentanter – lågt förtroende för yrkesutbildningar + fördomar & okunskap om andra utbildningsformer än teoretiska**

Hur är det på individnivå?

Individnivå – elever – attraktionskraft kopplad till gymnasievalet

Hur uppfattas gymnasievalet?

- skolvalfriheten anses möjliggöra val (äntligen) utifrån egna kunskapsintressen
- möjligt att välja den skola som matchar egna önskemål
- gymnasievalet upplevs som positivt tvärtemot delar av tidigare forskningsresultat som problematiserar den ökade skolvalfriheten
- teoretiskt inriktade: teoretiska program kräver höga intagningspoäng vilket utestänger ”omotiverade” - samma ambitioner, studietakt & kunskapsintressen
(segregering & sorteringsmekanismer efterfrågas)

Yrkesutbildningens attraktionskraft

- **teoretiska program en ytterlighet till yrkesutbildningar:**
genomtänkta utbildningsformer, ”superduktiga” lärare med ”riktig kompetens” som undervisar ”ambitiösa och ordentliga” elever (som klär sig ”ordentligt”)
- **teoretiskt inriktade har en nedvärderande syn på yrkesutbildningar:**
”...teoretiska är mer för de smarta, de som inte är lika smarta kommer inte in på teoretiska. Om jag skulle välja yrkesutbildningar så känns det att jag kastar bort alla mina poäng som jag har jobbat så hårt för”
Eleverna: inte lika smarta, inte lika engagerade i skolan, medelmåttor
- **Yrkesinriktade har en nedvärderade syn på yrkesprogram också (vägen ut från det de inte vill ha mer av/skolförlagda studier i en traditionell skolmiljö)**

Hur reflekteras gällande kopplingen mellan vald utbildning & framtida etablering?

- kopplingen mellan utbildning & efterfrågad kompetens ej intressant
- ej fått information om utbildningsdimensionering, yrkesutgång eller om utbildningens attraktionskraft på arbetsmarknaden
- framtida inkomstnivån mycket viktigt - hög lön nyckelaspekt i framtida arbetsliv
- den viktigaste dimensionen är att utbildningen ska vara "rolig" **även om utbildningen skulle visa sig inte leda till ett jobb**

Vad avgör gymnasievalet?

- **lärare, klassmentorer, studie- och yrkesvägledare har en marginell betydelse**
- **media har inflytande**
- **kompisar, oftast klasskamrater, har stort inflytande under valet**
- **studiedeltagarna uppger att det är de själva som avgör valet. Empirin visar:**
 - **att valet av utbildningsinriktning (teoretisk eller yrkesutbildning) styrs till stora delar av den egna sociala bakgrunden, striktare för yrkesinriktad**
 - **att valet av program avgörs utifrån vad eleven bedömer vara en rolig utbildning**

Yrkesutbildningens attraktionskraft

Förutsättningarna för att öka yrkesutbildningarnas attraktionskraft?

- Som visat låga på nationell nivå bland politiker, på lokal nivå bland skolrepresentanter
- Individnivå, elever – elitistiskt syn på kunskaper, stigmatisering, självsegregering, problematiskt förhållningssätt till gymnasievalet ("roligt"), ointresse för etablering

Inte förvånande att ungas intresse för yrkesutbildning är låg & minskar

Bryta mot en djuprotad kultur. Vad planeras? 2016 - 30 miljoner för att höja intresset

(290 kommuner/103 000 per kommun) – intresset har dock minskat

2017 - 13 miljoner varav 5 miljoner till tävlingsverksamheten och 8 miljoner för att höja yrkesutbildningens attraktionskraft (28000/kommun)

Vad säger branscherna? (arbetsgivarsidan)

Kontrollera de yrkesfärdigheter som gymnasiekompetensen egentligen erbjuder:

”För det är så att vi hade färdigutbildade som inte kunna se skillnad på en ko och en tjur [...] Om man vill mjölka en tjur då är det allvarligt ska jag säga”

Lösning? - validering av kompetens

Reell kompetens omfattar:

- formell kompetens (svårt att reglera på nationell nivå)**
- icke-formell kompetens (svårt pga inbyggd föränderlighet)**
- informell kompetens (saknas valideringskriterier)**

Den viktigaste kompetensdelen är informell kompetens men det går inte att ringa in (djuröga?), det finns inga valideringskriterier

Slutsats: går ej att tala om vad det är för kompetens som efterfrågas; hur ska då utbildningssystemet förändras när branscherna inte vet vad som efterfrågas?

Alexandru Panican

Yrkesutbildningens attraktionskraft

Tack!

alexandru.panican@soch.lu.se